

TEHOSTETTU HARMAAN TALOUDEN JA TALOUSRIKOLLISUUDEN TORJUNNAN TOIMINTAOHJELMA VUOSILLE 2012–2015

Ohjelman keskeiset tavoitteet ja vaikutukset

Harmaan talouden torjunnan ministerityöryhmä on valmistellut tehostetun harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimintaohjelman vuosille 2012–2015.

Toimintaohjelma on jatkoa viidelle aikaisemmalle Valtioneuvoston periaatepäätökselle hallituksen toimintaohjelmaksi talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi. Toimintaohjelmalla toteutetaan pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmaan 22.6.2011 kirjattua tavoitetta harmaan talouden tehostetusta torjunnasta. Hallitusohjelman mukaan harmaan talouden torjunta on hallituksen kärkihankkeita.

Toimintaohjelman tavoitteena on vähentää harmaata taloutta ja talousrikollisuutta sekä tukea laillista yritystoimintaa ja tervettä kilpailua. Toimintaohjelmalla turvataan verojen ja muiden maksujen kertymistä, julkisten palveluiden säilymistä ja varmistetaan julkisten palveluiden rahoituspohjaa. Toimintaohjelmalla tuetaan tervettä yrittäjyyttä ja työllisyyttä.

Toimintaohjelman hankkeet ennaltaehkäisevät harmaata taloutta ja niiden toteuttamisella vähennetään rikosentekomahdollisuuksia, korotetaan kiinnijäämisriskiä ja lisätään viranomaisten reagointivalmiutta harmaan talouden paljastamisessa ja torjunnassa. Seuraamusjärjestelmän muutokset ja rikoksella saadun hyödyn tehostuva poisottaminen lisäävät kokonaisvaikuttavuutta.

Tehtävillä lainsäädäntömuutoksilla korostetaan myös yritysten vastuuta harmaan talouden torjunnassa ohjaamalla yrityksiä valitsemaan luotettavia ja lakisääteiset velvoitteet hoitavia yhteistyökumppaneita. Samalla luodaan keinoja, jotka lisäävät yritysten omavalvontamahdollisuuksia ja työntekijöiden mahdollisuuksia saada lain ja työehtosopimuksen mukainen palkkansa. Ohjelmassa korostetaan myös kansalaisten omaa vastuuta harmaan talouden torjunnassa.

Toimintaohjelman hankkeiden toteuttamisella tavoitellaan 300–400 milj. euron vuosittaista verojen ja sosiaalivakuutusmaksujen lisäystä, rikosvahinkojen estämistä sekä takaisinsaattua rikoshyötyä. Tässä toimintaohjelmassa päätetyt lukuisat lainsäädäntöhankkeet ja valvonnan lisääminen antavat uskottavan perustan lisätuloille. Toimenpiteiden avulla on lisäksi mahdollista tehostaa viranomaistoimintaa ja yhteiskunnan voimavarojen käyttöä. Harmaan talouden toiminnan edellytykset vähenevät ja rehellisen yritystoiminnan toimintaedellytykset paranevat.

Hallitus haluaa korostaa harmaan talouden torjuntaa sekä strategiatasolla että merkittäviä säädöshankkeita valittaessa. Hallitus haluaa myös huolehtia lainsäädäntöä valmisteltaessa siitä, ettei lainsäädäntö mahdollista veronkiertämisen luonteista verosuunnittelua. Huomiota tullaan kiinnittämään myös lainsäädäntöön, joka kasvattaa riskiä harmaan talouden laajenemisesta. Harmaan talouden torjunnan keinoja valitta-

essa vältetään toimia, jotka lisäävät aiheutonta hallinnollista taakkaa yrityksille tai yksityisille. Kaikkeen uudistamistyöhön sisällytetään lainsäädännön yritysvaikutusten arviointi.

Harmaan talouden torjunta vaatii laaja-alaista yhteistyötä sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Hallitus korostaa, että Suomi jatkaa aktiivista toimintaansa kansainvälisen veronkierron lopettamisessa ja harmaan talouden torjumiseen liittyvien hankkeiden edistämisessä sekä EU:ssa että OECD:ssä.

Harmaan talouden ja talousrikollisuuden toimintaohjelmien jatkuvuutta on pidetty tärkeänä, koska talousrikosten tekomahdollisuudet kehittyvät jatkuvasti taloudellisen, yhteiskunnallisen, kansainvälisen ja teknisen toimintaympäristön muuttuessa.

Hallitus on päättänyt osoittaa talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntaan vuosittain 20 miljoonan euron erillisen määrärahan. Hallituskaudella toteutetaan myös laaja harmaan talouden vastainen tiedotuskampanja.

Talousrikollisuuden ja harmaan talouden tilanne

Talousrikollisuus ja harmaa talous aiheuttavat yhteiskunnalle merkittäviä tappiota. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan vuonna 2010 teettämän tutkimuksen mukaan vero- ja tarkastuksiin perustuvalla laskentamenetelmällä Suomen harmaan talouden laajuus olisi ollut 10–14 miljardia euroa vuonna 2008. Se vastaa 5,5–7,5 % bruttokansantuotteesta, joka tarkoittaa 4–6 miljardin euron vuosittaisia verojen ja maksujen tappioita. Harmaa talous on kansainvälistynyt ja sen määrä, erityisesti työvoimavaltaisilla aloilla, on kasvanut Suomessa. Myös järjestäytynyt rikollisuus on alkanut yhä enemmän hyödyntää harmaan talouden mahdollisuuksia.

Eduskunnan teettämä tutkimus sisälsi kattavat yrityskyselyt harmaan talouden ydin- ja toimialojen osalta. Yrityskyselyjen kautta voidaan saada ajankohtaista näkemystä siitä, miten yritykset itse kokevat harmaan talouden vaikutukset mm. kilpailuneutraliteettiin liittyen. Talonrakennusta sekä majoitus- ja ravitsemisalaa edustavista yrityksistä yli puolet ja kuljetusalan yrityksistä lähes puolet kyselyyn vastanneista arvioi alansa harmaan talouden lisääntyneen ainakin jonkin verran viimeksi kuluneiden 5 vuoden aikana. Vastanneista rakennus- ja kuljetusyrityksistä lähes 70 % ja majoitus- ja ravitsemisalalan yrityksistä lähes 90 % piti harmaan talouden kilpailua vääristävää vaikutusta vähintään kohtalaisena.

Talousrikollisuuden ja harmaan talouden rikosten vakavuutta lisää myös se, että ne ovat suurelta osaltaan piilorikollisuutta. Eri arvioiden mukaan talousrikollisuudesta tulee poliisin tietoon vain vajaa 10 prosenttia ja kun harmaa talous lasketaan mukaan, viranomaisten tietoon tuleva osuus pienenee entisestään.

Poliisin tilastojen mukaan vuonna 2010 tutkittavaksi tulleissa talousrikosjutuissa (1562) oli noin 2900 rikosnimikettä. Veropetoksia näistä oli 278, kirjanpitorikoksia 655 ja velallisen epärehellisyysrikoksia 341. Avoimna olevien talousrikosilmoitusten lukumäärä vuoden 2010 lopussa oli 2103 kappaletta ja vuoden 2011 tilanne on samankaltainen. Poliisissa päätettyjen esitutkintojen tutkinta-ajat ovat olleet vuonna

2010 keskimäärin 326 vuorokautta ja vuonna 2011 ne ovat laskeneet 313 vuorokautteen.

Tullissa tutkittiin vuonna 2010 yhteensä 643 veropetosrikosta. Edelleen tullissa tutkittiin vuoden 2010 aikana talousrikoksiksi luokiteltuja rikoksia 158 kappaletta tutkinnan keston ollessa keskimäärin 213 vuorokautta. Uusia talousrikosilmoituksia kirjattiin vuonna 2010 kaikkiaan 156 kappaletta.

Syyttäjille saapui vuonna 2010 yhteensä 1242 talousrikoksiksi tilastoitua asiaa. Näistä vuoden aikana ratkaistiin 1059 asiaa. Jutuista 784 johti syytteeseen. Keskimääräinen syyteharkinta-aika talousrikosasioissa oli 4,28 kuukautta.

Harmaata taloutta on todettu erityisesti sellaisilla työvoimavaltaisilla toimialoilla, joille on yhteistä pimeän työvoiman käyttö. Työvoimavaltaisia toimialoja ovat esimerkiksi rakennusala, majoitus- ja ravitsemisala, kuljetusala, siivous- ja kunnossapitoalat, parturi- ja kampaamoala, kauneudenhoitopalvelut sekä myös yksityinen sosiaali- ja terveysala.

Suomalaiset työmarkkinat tarvitsevat ulkomaista työvoimaa. Ulkomaisten yritysten tai ulkomaisen työvoiman käytön yhteydessä nousevat esiin myös harmaaseen talouteen liittyvät kysymykset. Rakennusteollisuuden, Rakennusliiton ja työsuojeluhallinnon havainnot vahvistavat käsitystä ulkomaisen työvoiman ripeästä lisääntymisestä. Harmaata taloutta esiintyy lähinnä siinä joukossa ulkomaista työvoimaa, joka työskentelee Suomessa joko ulkomaisen yrityksen täkäläisen toimeksiantajan vuokraamana tai ulkomaisen aliurakoitsijan palveluksessa. Rakennusalan lisäksi ulkomaista työvoimaa löytyy tällaisissa tilanteissa muun muassa metalli- ja siivousaloilta.

Rakennusalan yrityksiä koskevia verotarkastuskertomuksia on valmistunut ajalla 1.1.2008 - 31.8.2011 yhteensä 2 611 kpl eli noin 700 kertomusta vuodessa. Harmaata taloutta on esiintynyt n. 30 % rakennusalan verovalvontakohteista.

Eläketurvakeskuksen ja eläkeyhtiöiden selvittämien työeläkevakuuttamisen laiminlyöntitapausten määrä (vakuuttamisen laiminlyöneet työnantajat, vakuuttamattomat työntekijät, vakuuttamaton palkkasumma) on viime vuosina kasvanut selvästi. Ilmitulleiden laiminlyöntien kasvu johtuu ennen kaikkea lisääntyneestä viranomaisyhteistyöstä sekä tietojensaantioikeuksien lisäämisestä, joka tällä hetkellä mahdollistaa aikaisempaa kattavammat vakuutus- ja verotietojen vertailut. Rikoslain 29 lukuun vuonna 2007 lisättyä työeläkevakuutusmaksupetosta on käytetty kaikkein törkeimpien eläkevakuuttamisen laiminlyöntien kohdalla.

Tilaajavastuulaki tuli voimaan vuoden 2007 alusta. Yrityksillä on edelleen merkittäviä puutteita lain säännösten noudattamisessa. Työsuojeluhallinto tarkastaa vuosittain noin 3500 sopimusta. Tilaajavastuulain edellyttämät selvitykset eivät olleet kunnossa miltei 60 %:ssa tarkastetuista sopimuksista. Noin 10 % tapauksista on johtanut laiminlyöntimaksun määräämiseen.

Majoitus- ja ravitsemistoimiala on yksi harmaan talouden toiminnalle alttiimmista elinkeinoista. Elinkeinon osuus bruttokansantuotteesta on 1,6 % mutta sen osuus harmaasta taloudesta Suomessa on arvioiden mukaan 6 %, eli lähes nelinkertainen alan kokoon nähden.

Eduskunnan teettämän tutkimuksen mukaan harmaan talouden aiheuttamat verotappiot ovat kasvaneet kansainvälisessä sijoitustoiminnassa. Sijoitustoimintaan liittyvää harmaata taloutta on vaikea havaita ja tunnistaa veroviranomaisen tietojensaantimahdollisuuksien puutteiden takia.

Markkinaehtoisesta hinnoittelusta poikkeava hinnoittelu ja muu perusteeton voiton-siirto esimerkiksi yritysjärjestelyjen yhteydessä kansainvälisesti toimivissa konserneissa ovat kasvattaneet Suomen verovajetta. On tärkeää, että Verohallinto varmistaa valvonnalla, ohjauksella sekä kansainvälisellä ja viranomaisyhteistyöllä, että Suomi saa sille lain ja verosopimusten mukaan kuuluvan osuuden näiden konsernien verotuloista.

Suunnitelmallisilla tai piittaamattomuudella aiheutetuilla ympäristörikoksilla haetaan merkittäviä taloudellisia hyötyjä yritystoiminnan yhteydessä. Ympäristöä pilaavan toiminnan harjoittaja säästää jätehuoltokustannuksissa tai ympäristönsuojeluinvestoinneissa. Toiminta vääristää kilpailutilannetta yhteiskunnan ja ympäristön kustannuksella. Taloudellinen laskukausi lisää ongelmia myös tällä alueella.

Viranomaistoiminta on viimeisten vuosikymmenten aikana kehittynyt myönteiseen suuntaan harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnassa. Toimivan viranomaisyhteistyön esteitä on saatu poistettua mm. kehittämällä viranomaisten välisiä tiedonvaihtosäännöksiä, toimivaltuuksia ja toimintamalleja.

Kansainvälinen taantuma tulee yhä aiheuttamaan kilpailun kiristymistä ja lisää painetta epärehellisiin kilpailukeinoihin. Konkurssien määrän ja konkurssirikosten sekä verojen ja tullimaksujen välttämisen arvioidaan lisääntyvän. Järjestäytynyt rikollisuus käyttää hyväkseen laillista liiketoimintaa ja toimii erityisesti rakennusalan harmaassa taloudessa. Järjestäytyneen rikollisuuden siirtyminen laillisen liiketoiminnan piiriin on kasvussa. Viranomaisten kansainvälisen yhteistyön tarve tulee lisääntymään.

Suomi toimii kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden vakauden, läpinäkyvyyden ja vastuullisuuden lisäämiseksi. EU:n toimien ohella keinoina voivat tulla kyseeseen rahoitussektoriin kohdistuvat kansainväliset verot, rahoitusmarkkinavalvonnan tiukentaminen, vakavaraisuusmääräysten kiristäminen ja läpinäkymättömien riskikasautumien ennaltaehkäisy. Hallitus toimii veroparatiisien sulkemiseksi mm. tiukentamalla yritysten raportointivelvollisuutta ja lisäämällä viranomaisten tietojenvaihtoa.

Suomi tukee automaattisen ja monenkeskisen tietojenvaihdon yleistymistä kansainvälisessä verotustietojen vaihdossa ja jatkaa tietojenvaihtoa koskevien sopimusten tekemistä matalan verotuksen valtioiden kanssa. Suomella on tällä hetkellä jo yli 30 sopimusta verotustietojenvaihdosta matalan verotuksen valtioiden kanssa. Lisäksi vastaavia tietojenvaihtomääräyksiä on myös kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi tehdyissä sopimuksissa, joita Suomi on tehnyt myös eräiden matalan verotuksen valtioiden kanssa. Näillä keinoilla voidaan saada tietoa Suomen verotusta varten silloin, kun matalan verotuksen valtioissa on Suomessa verovelvollisten tuloja. Tietojenvaihto mahdollistaa Suomessa veronalaisten tulojen verottamisen toteutumisen.

Ohjelmaan sisältyvät hankkeet

Valtioneuvosto edellyttää, että ministeriöt ja viranomaiset toteuttavat tehostetun harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimintaohjelman hankkeet vuosina 2012-2015.

1. Muutetaan tilaajavastuulakia rakennustoimialan osalta työ- ja elinkeinoministeriön ”Tilaajavastuulain rakentamistoimintaa koskevat muutokset” –työryhmän (TEM raportteja 31/2011) ehdotusten pohjalta. Työryhmän linjausten tarkoituksena on laajentaa tilaajavastuulain selvitysvelvollisuutta, lain soveltamisalaa ja kehittää lain seuraamusjärjestelmää säätämällä korotetusta laiminlyöntimaksusta. Tilaajavastuulain mukaisten viranomaistietojen saatavuutta helpotetaan ja yritystoiminnan läpinäkyvyyttä lisätään luomalla julkinen rekisteri laiminlyöntimaksuista.

Selvitetään tilaajavastuulain uudistamistarpeet ja selvitysten pohjalta valmistellaan kolmikantaisesti tarpeelliset ehdotukset. Uudistamistyössä otetaan huomioon muun muassa tilaajan ja aliurakoitsijan vastuun suhde toimialakohtaisesti, laiminlyöntimaksujen korottaminen sekä toistuvien ja tahallisten laiminlyöntien nykyistä voimakkaampi sanktiointi. Ehdotusten pohjaksi tehdään muun muassa kansainvälinen selvitys tilaajavastuun sääntelykeinoista.

Päävastuutaho: Työ- ja elinkeinoministeriö

2. Julkisissa hankinnoissa tehostetaan harmaan talouden torjuntaa. Hankintalain osalta toteutetaan kolmikantaisen valmistelun pohjalta ”Talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuminen rakennus- sekä majoitus- ja ravitsemisalalla” –työryhmän ehdotukset työryhmän esittämin rajauksin. Kuntien rakennusalan urakkasopimuksiin on sisällytettävä lauseke, jonka mukaan sopimukseen liittyvissä työsuhteissa on noudatettava vähintään niitä työsuhteen vähimmäisehtoja, joita Suomen lain ja työehtosopimusmääräysten mukaan on noudatettava. Hankintalakiin tehdään kokonaisuudistus, jonka yhteydessä valmistellaan kuntien lisätyt suorahankintamahdollisuudet, kynnysarvojen korottaminen ja menettelytapojen yksinkertaistaminen. Hankintalain uudistusten mahdollista laajentamista muille toimialoille valmistellaan tilaajavastuulain uudistuksen yhteydessä. *Päävastuutaho: Työ- ja elinkeinoministeriö*

3. Selvitetään mahdollisuudet säätää lailla siitä, että palkka on elinkeinotoiminnassa maksettava työntekijän ilmoittamalle pankkitilille tai maksumääräyksenä työnantajan pankista.

Päävastuutaho: Työ- ja elinkeinoministeriö

4. Rakennusalan työsuhde- ja verovalvontaa tehostetaan ottamalla käyttöön työmailla veronumero pakollisessa kuvallisessa tunnistekortissa. Lisätään viranomaisten rakennusosalta käytettävissä olevia tietoja ottamalla käyttöön työmaiden työntekijätietojen ja urakkatietojen kuukausittainen ilmoitusmenettely Verohallinnolle. Työntekijä- ja urakkatietojen ilmoittamismenettelyn toteuttamisen yhteydessä selvitetään edellytykset asettaa ilmoittamismenettelyn ulkopuolelle jääville yksityishenkilöille velvollisuus ilmoittaa Verohallinnolle rakennuslupaa edellyttävissä korjaus- ja uudisrakentamistoimissa käytetyistä urakoitsijoista tai työntekijöistä sekä näille maksettujen maksujen määristä.

Päävastuutaho: Valtiovarainministeriö

5. Selvitetään mahdollisuudet luoda valtuutettu urakoitsijajärjestelmä rakennusosalle, jolla edistetään yritysten mahdollisuutta varmistaa yhteistyökumppaniensa sitoutuminen lakisääteisten velvoitteiden hoitamiseen sekä parantaa rakentamisen laatua.

Päävastuutaho: Ympäristöministeriö

6. Selvitetään Verohallinnon mahdollisuudet saada työnantajalta nykyistä reaaliaikaisemmin työntekijäkohtaisia tietoja kaikilla toimialoilla. Selvitetään muun muassa menettelyä, jossa työnantajat ilmoittaisivat vuosittaisten tietojen sijaan esimerkiksi kuukausikohtaiset palkanmaksutiedot Verohallinnolle.

Päävastuutaho: Verohallinto

7. Verohallinto tehostaa siirtohinnoitteluun, muihin kansainvälisiin voitonsiirtoihin ja menojen kohdistamiseen sekä kansainvälisiin yritysjärjestelyihin kohdistuvaa valvontaa ja ohjausta. Selvitetään mahdollisuudet lisätä tilintarkastustoimen velvoitteita ja vastuuta edellä mainituista kysymyksistä.

Päävastuutaho: Verohallinto ja työ- ja elinkeinoministeriö

8. Tehdään majoitus- ja ravitsemisalalla selvitys kassakoneiden manipuloinnin yleisyydestä sekä mahdollisuuksista torjua ohimyyntiä. Selvityksen pohjalta valmistellaan tarpeelliset säännökset velvollisuudesta käyttää tyyppihyväksyttyjä kassakoneita sekä velvollisuudesta tarjota kuitti laiminlyönneistä aiheutuvine mahdollisine seuraamuksineen. Selvitetään vastaavanlaisen lainsäädännön tarve ja soveltuminen muilla käteistoimialoilla.

Päävastuutaho: Työ- ja elinkeinoministeriö

Muut keskeiset vastuutahot: Verohallinto

9. Toteutetaan alkoholilainsäädännön kokonaisuudistus. Arvioidaan, onko alkoholilakia tarkoituksenmukaista uudistaa siten, että määriteltäisiin nykyistä selkeämmin sen soveltamisalaan kuuluva toiminta (esimerkiksi lain soveltuminen pitopalveluyrityksiin), lisättäisiin säännös, joka velvoittaa ilmoittamaan lupaviranomaiselle luvanhaltijan omistussuhteiden muutoksista kahden viikon kuluessa tapahtumasta sekä mahdollistettaisiin hallinnollisen laiminlyöntimaksun käyttö anniskeluluvan peruuttamisen sijasta.

Päävastuutaho: Sosiaali- ja terveysministeriö

10. Verotukseen liittyvien oikeuksien ja velvoitteiden tulee olla samat kaikilla Suomessa asuvilla työvoimaan osallistuvilla henkilöillä ja riippumattomia maahanmuuttajan asemasta verosopimukset ja kansainväliset verosäännökset huomioon ottaen.

Tehdään kokonaisarvio ulkomaisen työvoiman käyttöä koskevan sääntelyn toivuudesta ja puutteista. Selvityksen pohjalta valmistellaan työnantajien velvollisuus ennen työntekijän lähettämistä tehdä Suomen viranomaiselle ilmoitus lähetetyistä työntekijöistä sekä Suomessa toimivien ulkomaisten työnantajien velvollisuus rekisteröityä Suomeen EU:n lainsäädännön mahdollistamissa rajoissa. Lisäksi selvitetään, voidaanko ulkomaille rekisteröidyille yrityksille säätää velvollisuus periä lähdevero tai toimittaa ennakonpidätys niiden maksaessa Suomessa tehdystä työstä veronalaista palkkaa riippumatta siitä, onko yrityksellä Suomessa kiinteä toimipaikka vai ei.

Päävastuutaho: Valtiovarainministeriö

Muut keskeiset vastuutahot: Työ- ja elinkeinoministeriö, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö ja Sisäasiainministeriö

11. Arvopaperimarkkinalain kokonaisuudistuksen yhteydessä varmistetaan viranomaisten riittävät tietojensaantimahdollisuudet ja huolehditaan siitä, ettei muutos lisää harmaata taloutta. Tärkeitä tavoitteita ovat, että arvopaperimarkkinoiden omistuksen julkisuus ja läpinäkyvyys säilytetään vähintään nykytasolla ja että arvopaperimarkkinalaki uudistetaan rakenteeltaan siten, että Suomen lainsäädäntö on kilpailukykyinen muiden maiden vastaavan lainsäädännön kanssa. Toteutetaan hallintarekisterien viranomaisjulkisuus sekä lainsäädäntömuutokset, joilla rajoitetusti verovelvollisille maksettavista osingoista peritään lain edellyttämä lähdevero, jollei osingon tosiasiallisesta saajasta ja hänen oikeudestaan pienempään veroon esitetä luotettavaa selvitystä. Valmistellaan Suomessa toimiville etävälittäjille ja suomalaisten arvopapereiden säilyttäjille velvoite antaa vuosi-ilmoitus välittämistään suomalaisten ja Suomeen yleisesti verovelvollisten arvopaperikaupoista.

Päävastuutaho: Valtiovarainministeriö

12. Yritysten julkisten velvoitteiden hoitamista helpotetaan. Harmaan talouden torjunnassa tarvittavien rekisteritietojen saatavuutta parannetaan. Selvitetään mahdollisuudet saada esimerkiksi tilaajavastuulain mukaisten velvoitteiden täyttämiseen tarvittavat viranomaistiedot maksutta. Lisäksi selvitetään mahdollisuutta edistää viranomaisrekisterien ajantasaisuutta ja luotettavuutta.

Päävastuutaho: Työ- ja elinkeinoministeriö

Muut keskeiset vastuutahot: Oikeusministeriö, Valtiovarainministeriö ja Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö

13. Viranomaisten välisiä tiedonvaihdon esteitä puretaan ja tarvittavat viranomaisrekisterit saatetaan joustavasti harmaan talouden torjuntaviranomaisten käyttöön. Selvitetään viranomaisten mahdollisuutta antaa nykyistä laajemmin oma-aloitteisesti tarpeellisia tietoja vastuuviranomaiselle. Talousrikollisuuden ja harmaan talouden ehkäisemiseksi laajennetaan tarkemman selvityksen perusteella esimerkiksi ulkomaalaisasioita hoitavien viranomaisten sekä julkisia tukia ja elinkeinolupia myöntävien viranomaisten tiedonsaantioikeuksia. Tehtävän selvityksen perusteella mahdollistetaan rahanpesun torjunnan tietojen käyttö viranomaistoiminnassa nykyistä laajemmin. Saatujen kokemusten perusteella laajennetaan tarvittaessa Harmaan talouden selvitysyksikön velvoitteidenhoitoselvitysten käyttöalaa harmaan talouden torjunnassa. Selvitetään viranomaisten toimintaedellytysten ja -valtuuksien kehittämistarpeita harmaan talouden torjunnassa ja ryhdytään selvitysten pohjalta tarpeellisiin toimiin kolmikantaisesti.

Päävastuutaho: Sisäasiainministeriö

Muut vastuutahot: kunkin hallinnonalan ministeriöt

14. Vahvistetaan työsuojeluviranomaisten mahdollisuutta tarkastaa se, että palkkaus on lainsäädännön ja työpaikkaa koskevan työehtosopimuksen mukainen. Selvitetään kolmikantaisesti työsuojeluvalvonnan resurssien riittävyys ja tarkoituksenmukainen kohdentaminen, toimivaltuudet sekä hallinnolliset kehittämistarpeet.

Päävastuutaho: Sosiaali- ja terveysministeriö

15. Konkursseihin liittyvien talousrikosten torjuntaa tehostetaan syyttäjän, konkurssiasiamiehen toimiston ja pesänhoitajien työnjaon uudistamisella asioiden esitutkintaan saattamiseksi. Myös käytäntöjä tulisi kehittää niin, että pesänhoitajat tekevät tutkintapyyntöjä rikosepäillyistä nykyistä enemmän. Itsekriminointisuoja huomioidaan konkurssimenettelyssä.

Päävastuutaho: Oikeusministeriö

Muut keskeiset vastuutahot: Konkurssiasiamiehen toimisto, Valtakunnansyyttäjänvirasto ja Poliisihallitus

16. Talousrikollisuuteen liittyvää rikosprosessin kokonaisaikaa lyhennetään. Laajojen rikosasioiden käsittelyä nopeutetaan tiiviillä esitutkintaviranomaisten ja syyttäjäyhteistyöllä ja kehittämällä syyttäjän rajaamismahdollisuuksia. Syyteneuvottelujärjestelmän käyttöönoton mahdollisuudet arvioidaan. Viranomaistoiminnassa tulee mahdollisuuksien mukaan kehittää hallinnollisten sanktioiden käyttämistä rikosioikeudellisen prosessin sijaan vähäisissä rikoksissa. Kehitetään ja arvioidaan keinoja, joilla sellaiset rikosjutut, joissa on lukuisa määrä asianomistajia, pystytään nykyistä sujuvammin käsittelemään rikosprosessissa ilman, että asianomistajien oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin vaarantuu. Esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilakien uudistusten toteuttamista seurataan erityisesti oikeussuojakeinojen ja rikosten torjunnan kannalta.

Päävastuutaho: Oikeusministeriö

Muut keskeiset vastuutahot: Sisäasiainministeriö, Valtakunnansyyttäjänvirasto, Poliisihallitus ja Tullihallitus

17. Selvitetään ja valmistellaan tarvetta tarkistaa rangaistusasteikkoja ja kvalifioitujen tekemuotojen tarvetta rikosten törkeyden mukaan.

Päävastuutaho: Oikeusministeriö

18. Selvitetään ja valmistellaan rikoshyödyn tuomitsemisessa sovellettavaa käännettyä todistustaakkaa. Jatketaan selvitystyötä käteisrahan ilmoitusvelvollisuuden laajentamisen toteuttamiseksi myös Euroopan sisärajaliikennettä koskevaksi.

Päävastuutaho: Oikeusministeriö ja Valtiovarainministeriö

19. Ryhdytään toimenpiteisiin liiketoimintakiellon tehostamiseksi. Tehtävän selvityksen perusteella mahdollistetaan valvontaviranomaisten oikeus pyytää esitutkintaviranomaisia tutkimaan liiketoimintakiellon edellytykset myös muutoin kuin rikoksen esitutinnan yhteydessä, mahdollistetaan kaikille esitutkintaviranomaisille liiketoimintakiellon edellytysten tutkinta sekä laajennetaan viranomaisten oikeutta ja mahdollisuutta ilmoittaa esitutkintaviranomaisille liiketoimintakiellon mahdollisista rikkomisista. Selvitetään mahdollisuudet saattaa liiketoimintakiellossa olevat henkilöt erilliseen internetissä julkaistavaan rekisteriin.

Päävastuutaho: Sisäasiainministeriö

Muut keskeiset vastuutahot: Oikeusministeriö ja Valtiovarainministeriö

20. Tehostetaan harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjumista sekä viranomaisyhteistyötä kehittämällä edelleen ja vahvistamalla ulosoton erikoisperintää, jonka tehtävänä on puuttua yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa täytäntöönpanoa välttelevien velallisten väärinkäytöksiin ja epäasianmukaisiin menettelyihin sekä toimia osaltaan harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjujana sekä rikoshyödyn poisottajana.

Päävastuutaho: Oikeusministeriö ja Valtakunnanvoudinvirasto

21. Lisätään ympäristöviranomaisten nykyään harkinnanvaraista velvollisuutta ilmoittaa mahdollisista ympäristörikoksista esitutkintaviranomaisille. Tiivistetään viranomaisyhteistyötä yhtenäisten ohjeiden aikaansaamiseksi ja koulutuksen järjestämiseksi.

Päävastuutaho: Ympäristöministeriö

22. Hallituskaudella toteutetaan harmaan talouden ja talousrikollisuuden vastainen tiedotuskampanja. Kampanja kohdistetaan eri kohderyhmiin. Kampanjan tarkoituksena on vaikuttaa asenteisiin ja lisätä tietoisuutta harmaan talouden ja talousrikollisuuden haitallisista yhteiskunnallisista vaikutuksista.

Päävastuutaho: Sisäasiainministeriö

Muut vastuutahot: Kunkin hallinnonalan ministeriöt

Hankkeiden toteutuksen aikataulu

Hankkeiden vaikuttavuuden, tärkeyden, työmäärän sekä asian valmisteluvaiheen huomioiden ohjelman alkuvaiheessa toteutetaan hankkeet 1, 2, 4, 7, 11, 13, 15 ja 19. Muita kiireellisesti toteutettavia asioita ovat hankkeet 3, 8, 9, 14, 16, 17, 18, 20 ja 22. Päävastuulliseksi merkitty taho vastaa ohjelmaan sisältyvien hankkeiden käynnistämisestä ja yksittäisten hankkeiden koordinoinnista siltä osin, kuin hanke koskee muita hallinnonaloja.

Resurssit

Hallitus on päättänyt osoittaa talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntaan vuosittain 20 miljoonan euron erillisen määrärahan. Viranomaisten määrärahan perusteella saamat resurssit tulee kohdentaa sellaisiin toimenpiteisiin, jotka kohdistuvat harmaan talouden tai sen edistämisen estämiseen. Myös talousrikollisuuteen liittyvä kiinnijäämisriskin korottaminen edellyttää viranomaisresurssien turvaamista sekä vi-

ranomaisyhteistyön kehittämistä. Lisäksi ohjelman toteuttamisessa kiinnitetään huomiota viranomaisten koulutukseen sekä erityisosaamisen ylläpitämiseen.

Hallitusohjelman mukaan harmaan talouden torjuntaan kohdistuvat viranomaisresurssit irrotetaan hallituksen tuottavuusohjelmasta. Viranomaisresursseja lisätään määräaikaaisesti harmaan talouden torjuntaan.

Ohjelman seuranta

Harmaan talouden torjunnan ministerityöryhmä seuraa hankkeiden toteutumista ja niiden vaikuttavuutta ja ryhtyy tarvittaessa lisätoimenpiteisiin. Lisäksi asetetaan talousrikostorjunnan johtoryhmä, jonka tehtävänä on sovittaa yhteen eri viranomaisten suunnitelmia harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnassa sekä seurata ja raportoida säännöllisesti ministerityöryhmälle torjuntaohjelman etenemisestä ja mahdollisesti tarvittavista uusista toimenpide-ehdotuksista. Hallitus raportoi eduskunnalle periaatepäätökseen sisältyvien hankkeiden toimeenpanosta ja niiden vaikutuksista ohjelmakauden päätyttyä.